

Este necesară o metodologie a construirii hotărârii judecătorești?

Is a Methodology for Drafting Judicial Decisions Necessary?

Lect. univ. dr. **Dana-Maria Diaconu***
Universitatea de Vest din Timișoara
Facultatea de Drept

Cuvinte cheie: metodologie judiciară, flexibilitate, dezvoltarea profesională, implicații practice, principii directoare.

Keywords: judicial methodology; flexibility; professional development; practical implications; guiding principles.

Pentru a fi asigurat dreptul la un proces echitabil, în sensul autonom al art. 6 par. 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, dar și conform dreptului care s-a obiectivat în cea mai mare parte a lumii, este impusă judecătorilor obligația pozitivă de a motiva hotărârea judecătorească.

O hotărâre nemotivată este, din punctul de vedere al culturii juridice, un produs de neînchipuit al justiției, scandalos și reprobabil, iar din punct de vedere procedural sunt amenajate legislativ mijloace juridice foarte bine puse la punct de pentru a remedia o asemenea eventualitate.

Cu toate acestea, în lipsa unei metodologii pentru identificarea și punerea în formă scrisă a motivării hotărârii, anterior pronunțării, este foarte probabil ca, în realitate, să regăsim rar hotărâri motivate. Probabilitatea este și mai mare în cazul hotărârilor pronunțate de instanțe colegiale, unde, la subtilitatea identificării și formulării motivelor, se adaugă și dificultatea compromisului sau a dialogului real între membrii completului de judecată.

Să fie imparțial nu este ceva firesc pentru om. La fel, să identifice resorturile care determină o decizie proprie nu este o înclinație naturală. Dar aceste două aptitudini sunt cerute prin lege judecătorului, care *trebuie* să fie imparțial și *trebuie* să ex-pună prin formulare scrisă motivele (de fapt și de drept) care au stat la baza deciziei sale. Aceste obligații, care țin de profesia de judecător sunt stabilite prin norme juridice care reglementează nu doar gândirea judecătorului, ci și disponibilități, *habitus*-uri, resorturi care țin de ființa judecătorului, de valorile pe care le consideră sau de scopuri.

Mult mai naturală și mai convenabilă este identificarea unei *justificări* pentru decizie. Justificarea este aproape un act reflex, atașat deciziilor de tot felul, mult mai la îndemână și mai puțin apăsătoare. Însă justificarea este *logic consecutivă* și *cronologic ulterioară deciziei...* și nu este cerută de lege. Totuși, în lipsa unei metodologii etapizate a construirii hotărârii judecătorești, justificarea poate foarte ușor lua locul motivării, în practica instanțelor.

Faptul că justificarea disimulează atât de bine motivarea, ambele fiind răspunsul la un „de ce?” simplifică semnificativ munca judecătorului și pune părțile litigante în fața unei hotărâri judecătorești care doar aliniaza decizia instanței la starea de fapt și la finalitățile dreptului, fără să ofere ceea ce legea însăși cere, adică motivele reale din care a emers soluția din cazul judecat.

Problema a fost analizată și de Curtea Constituțională, în considerentele Deciziei nr. 233 din 7 aprilie 2021 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 400 alin. (1), ale art. 405 alin. (2) și (3) și ale art. 406 alin. (1) și (2) C. pr. pen.¹.

Decizia Curții a determinat intervenția legiuitorului român asupra Codului de procedură penală prin Legea nr. 130 din 12 mai 2021 pentru modificarea și completarea Legii

* dana.diaconu@e-uvt.ro.

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 508 din 17.05.2021. Curtea constată explicit că „redactarea hotărârii judecătorești - motivarea în fapt și în drept a soluției - ulterior pronunțării acesteia, în termenul reglementat la art. 406 din Codul de procedură penală ori la o altă dată, plasată în timp după epuizarea termenului menționat anterior, constituie de fapt *justificarea* [s.n. – D.D.] soluției reținută în minută. Or, Curtea reține că dreptul la un proces echitabil, în sensul autonom al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, impune pronunțarea unei hotărâri motivate, iar nu justificarea ulterioară a soluției pronunțate” (par. 53 al Deciziei nr. 233/2021 a Curții Constituționale).

nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală² și a atras atenția juriștilor asupra acestei probleme de procedură, ceea ce a condus la propuneri *de lege ferenda* și în materia procedurii civile, în sensul modificării Codului de procedură civilă pentru a fi asigurată motivarea și redactarea hotărârii civile, anterior pronunțării acesteia³.

Însă modificările aduse de legiuitor, chiar dacă iau în considerare problematica pusă în discuție de Decizia nr. 233 din 7 aprilie 2021 a Curții Constituționale și chiar dacă dispun ca hotărârea unei instanțe de judecată trebuie să fie redactată anterior la momentul pronunțării, sunt totuși insuficiente și nu asigură, în opinia noastră, finalitatea motivării hotărârii judecătorești și dreptul la un proces echitabil recunoscut art. 21 alin. (3) din Constituția României și a art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Sunt necesare în dreptul românesc atât norme de procedură care să specifice obligația formulării considerentelor hotărârii anterior momentul pronunțării, dar mai cu seamă metodologii și reguli de bună practică care să standardizeze un mod de lucru care să asigure în mod efectiv o deliberare colegială reală și într-un timp *anterior pronunțării hotărârii*. Acest mecanism standardizat ar putea furniza garanțiile că hotărârea conține cu adevărat considerentele sale, care sunt *logic antecedente* și *cronologic anterioare* soluției judecătorești, respectiv singurul care asigură că motivarea cerută de legiuitor nu se transfigurează din diferite rațiuni, în practica zilnică a instanțelor, într-o regretabilă justificare. În plus, *identificarea* considerentelor și *formularea* lor (ce împreună echivalează, în fapt, cu *redactarea* hotărârii) sunt *interdependente*, iar această punere în relație reclamă ca procedurile și regulile de bună practică să încurajeze membrii completului de judecată să transpună cazul dedus judecății într-o *comunitate de înțelegere*, creată *ad-hoc* și mediată de judecătorul redactor.

Standardul la care ne referim este și mai complex în cazul în care *mai mulți* judecători sunt investiți pentru a da o (*singură*) soluție.

În cazul în care instanța investită este formată din judecător unic, parcursul este mai simplu: judecătorul identifică în primul rând considerentele de fapt și de drept, prin chiar formularea lor în scris, înainte de orice alt demers, ceea ce îi permite să creioneze un prim portret mental al hotărârii. Pe parcursul redactării hotărârii, procesul complex al *formulării*, al punerii în formă scrisă este o ocazie de analiză, când sunt reperate argumente de doctrină și de jurisprudență favorabile, când sunt punctate aspectele esențiale, (re)organizate argumentele. Această ocazie (care este vag prezentă în varianta de procedură care permite motivarea hotărârii ulterior pronunțării) este aptă să determine nuanțarea perspectivelor și chiar schimbări spectaculoase ale abordării cazului de către judecător.

Cu această ocazie, judecătorul unic va opera nu doar cu legea, ci și cu teorii sau concepte juridice complexe, va asuma autoritatea anumitor raționamente juridice și principii de drept⁴, se va angaja în raționament din perspectiva propriei pregătiri juridice, cu o anumită viziune generală asupra dreptului, societății, persoanelor și omului, precum și din perspectiva unui anumit rol pe care consideră că îl are el însuși ca judecător. Nu în ultimul rând, astfel cum arată studii recente, va face foarte probabil și un raționament cu privire la considerente pe care nu are interes să le exhibe⁵. În universul lui deliberativ este doar el, cu vocea rațiunii sale. Nu trebuie să partajeze această deliberare cu nimeni.

² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 493 din 12 mai 2021.

³ În acest sens, a se vedea C. Roșu, F. Popa, A. Speriusi-Vlad, C. Lungănașu, *Propuneri referitoare la soluționarea cu celeritate a procesului civil*, din Revista „Dreptul” nr. 4/2022, p. 40-42; Gh.-L. Zidaru, Paul Pop, *Drept procesual civil, Procedura în fața primei instanțe și în căile de atac*, Ed. Solomon, București, 2020.

⁴ Enrico Pattaro subliniază „intrarea sub autoritate” a unor achiziții ale rațiunii, respectiv aportul școlii dreptului natural la codificarea principiilor dreptului (cf. E. Pattaro, *Introduzione al corso di filosofia del diritto*, Club Bologna, 1986, vol. II, p. 40). Or, judecătorii asumă mai mult sau mai puțin autoritatea unor principii ale dreptului, sesizând fiecare în mod diferit distanța dintre a folosi/evita o asemenea achiziție a rațiunii, larg acceptată și a folosi/evita o dispoziție a dreptului pozitiv.

⁵ Mathilde Cohen, *When Judges Have Reasons Not to Give Reasons - A Comparative Law Approach*, ianuarie 2015, https://www.researchgate.net/publication/328686878_When_Judges_Have_Reasons_Not_to_Give_Reasons_-_A_Comparative_Law_Approach, pp. 483-571.

Pentru cazul în care însă instanța investită este un complet format din mai mulți judecători, nu regăsim reglementată *normativ* o metodă concretă de lucru pentru ca un complet colegial să delibereze sau să redacteze o hotărâre, și tocmai de aceea normele juridice privind deliberarea sau redactarea hotărârii judecătorești pot fi aplicat în practica curentă de către membrii unui complet *în orice modalitate*. Cel mai probabil în practica instanțelor este ca, după o deliberare neprecedată de identificarea și redactarea considerentelor, doar *unul dintre membrii* completului de judecată care a participat la soluționarea cauzei, să redacteze hotărârea (respectiv să redacteze acea hotărâre care poate să susțină soluția completului de judecată), iar ceilalți judecători să semneze doar hotărârea redactată în această manieră. Or, acest mod de lucru furnizează *de cele mai multe ori* o justificare a soluției, iar nu motivarea ei (cu motivele completului de judecată).

Identificarea considerentelor și a soluției, pe de o parte, și *formularea* lor (care echivalează în fapt cu *deliberarea* și *redactarea* hotărârii), pe de alta parte, sunt *interdependente*. O deliberare reală presupune identificarea de către toți judecătorii completului de judecată, nu doar a soluției, ci mai întâi a tuturor considerentelor, motive de fapt și de drept și nu poate fi *independentă* de redactarea efectivă a hotărârii. Membrii completului de judecată, deși separat sunt personalități cu viziuni panoramice asupra dreptului, asumate și cu receptări particulare ale speței, reprezintă împreună *o comunitate de înțelegere*, care poate și trebuie să ia decizii comune.

Modalitatea practică în care se deliberează în scopul luării unei decizii comune este un subiect extrem de vast și de complex, și tocmai de aceea este atât de necesară o abordare standardizată. Spre exemplificare, o metodologie a lucrărilor completului, poate prevedea ca judecătorul însărcinat cu redactarea hotărârii să înțeleagă și să confirme punctele de vedere ale tuturor judecătorilor (într-un prim moment al deliberării), să redacteze consecutiv o primă variantă a considerentelor hotărârii, să comunice această variantă fiecărui membru al completului. După discutarea acestei variante (într-un al doilea moment al deliberării) de către membrii completului, ar putea avea loc înlăturarea argumentelor slabe, nerelevante, inacceptabile, nerezonabile, neîntemeiate, neadaptate, subsidiare, inferioare, superflue, iar judecătorul însărcinat cu redactarea hotărârii ar putea redacta o formă scrisă a considerentelor până când toți judecătorii completului își regăsesc gândirea reprezentată de exprimarea judecătorului-redactor sau apreciază că trebuie să exprime opinii separate sau concurente. Al treilea moment al deliberării ar permite, în final, identificarea soluției care rezultă din considerentele completului (ale majorității membrilor completului), iar judecătorul însărcinat cu redactarea hotărârii ar putea trece la redactarea dispozitivului și ar finaliza redactarea hotărârii.

Provocarea intervenției constă în a discuta dacă o metodologie a construirii hotărârii judecătorești este indispensabilă sau putem accepta că o reglementare generală a obligației de motivare a hotărârii judecătorești este suficientă pentru a asigura, în practica instanțelor, o reală motivare a hotărârilor.